

A balatonkenesei református templomkarzat vörösfenyő mellvédjének péterszegei, gyakran próbálják elvonni a figyelmemet a szótól. Magam is rendszerint megsimítom őket, hozzátéve és megelőzve ezzel az időben nem mérhető. Az ághely, vagy csomó nekem kedves neve ez a péterszeg, mely az emberi kézzsírral is kifényezve, kövel vetekedő keménységet mutat, a szinte megkövült apró, sötét évgyűrűivel.

Ez a gondosan elkészített nyers, igen széles palló, csak annyit változik amennyit éppen szükséges, pont ahogy a templomtornyok lépcsői, harangok kötelei formálódnak az emberi érintéstől. Három évtizede, közel annyi ideje ismerem Berecz Andrást, mint a karzat ágbogait, és egyre mélyülő kíváncsisággal várom, újabb és újabb naplopó szemlélődéseit. Most leginkább képekben. A fény lehozatala a toronyból és annak felmutatása nekünk, a félhomályból kikacsintásra sarkall már akkor is, ha képként szavak támogatása nélkül szembesülünk is velük. De ha már szavak társulnak a képek mellé, akkor a szerző mondatainál illőbbet aligha sikerülne kanyarítanom, úgyhogy az efféle pontosságra törekvésről le is teszek.

Van azonban az, a mélységek legalján is megmaradó fény által sugallt késztetés, ami néhány sajátos szempontot, talán mégiscsak megenged egy olyan valakitől, aki a készítés és a használat felől is szívesen közelít a kezek által létrejött tárgyakhoz, és azok létbeforgó történetéhez.

Éppenséggel most a hang által hordozott fényhez, a fény nyelvéhez, amit a harang nyelve segít mindig tovább, addig-addig, míg, van, aki a kötél végén, kezével összeköti a földet az éggel.

A torony önmagában is ezért van, de ez, pusztán az anyag, az egymásra rakott kövek, az ácsolatok csendje.

A képek a harangok ütések általi fénypontjait jelenítik meg. Amikor a fénypont elsötétül, leszentül, a magára hagyott anyag lassan visszaindul a talaj felé. És bár a bronz szinte elnyúlhatatlan, saját lebegését mégsem uralhatja.

A mítoszok, legendák, népmesék visszatérő motívuma a harangostól elsüllyedő város. A föld alá, a mocsárba, vagy tó fenekére lemerülő harang, mely a mélységből is hozzánk szól, akár a jég alól is, s mely leginkább isteni büntetésként került oda. Térben alulra, a holtak világába.

Egy népszerű, amúgy kiváló etológus egyik esszéjében kissé dorgálja a modern embert. Azt róva fel neki, hogy az nem bír elszakadni a vertikális hierarchiát feltételező, fent és lent archaikus világától, s emiatt akár egy felhőt látva is, az anyagi létből való felülemelkedés vágyát dédelgetve magában, olyan atavisztikus térélménnyel küszködik, ami a világképét is befolyásolja.

A magára nem etológusként néző ember látja is, de valójában szívében viseli, hogy a halál horizontális, és az erre állított tengely, amely lehet egy dárda Szent György kezében, máskor egy térben álló oszlop, s gyakran leginkább egy templom, erre merőlegesen áll. Tudja, hogy mindennek nem kell, betagozódnia a homogenizált térfelfogás népszerű teóriáiba, hisz ez lényege szerint nem része annak.

A tájban megjelenő fehér templom, egy állítás. A faluszerkezetekben az egyetlen, ami a földi élet, emberi mértékét megemelve tartja fenn a léptéket. Tartja az ölt, a lábat, a könyököt, az araszt, a hüvelyket, és nem mellesleg tartja a harangot is. Azt a harangot, ami nem túl nagy, és nem túl kicsi, és ami a másik fényátadón az ablaküvegen kívül valahonnan távolról jött ide.

A hagyományos építők, ha meglehetett leginkább a helyi anyagokból építettek. Saját készítésű szerszámokkal, a közösség erejéből. Ahol vályog volt ott vályogból, ahol fa volt, ott fából, ahol kő

volt, ott kőből. A ház melyet magára hagyott az élet, visszasimult a természetbe, szemetet nem hagyva maga után. Volt idő, amikor még a drága üveg helyett is, a kisebb nyílásokat máriaüveggel, áttetsző kőlapokkal zárták.

Így, azután szinte semmi nem állt útjába a természet visszafogadó erejének.

A fényt tartó bronz, hasonlóan az üveghez, különösen ellenálló anyag.

Leginkább csak beolvasztva adja meg magát mindkettő, amelyhez viszont szándék kell. Ismert, hogy a nagy háborúk során a harangok beszolgáltatásának kötelezettsége, mely ágyúk, töltények alapanyagává változtatta azokat, a bronznak a fénytelenységhez köthető világát is felmutatta.

A bronz fő alapanyaga a vörösréz, manapság új célok szolgálatába kényszerült.

A legnagyobb rézigény az adatközpontokban, az információáramlás fénysebességhez közeli vágyának etetésékor merül fel, ahol egy-egy nagyobbacska falu méretű objektumhoz akár 50.000 tonnára is szükség lehet belőle, ahogy például a nevadai sivatagban az egyszerűen The Citadelnek elnevezetthez.

A citadel fellegvárat jelent, és valóban itt az égi vár, a felhőben a tömeginformáció információtömegét tárolja, kitüntetett irányok és mérték nélkül. Ezeken a vidékeken, egy rövid kérdés másfél liter ivóvíz elpárologtatásával egyenértékű. A minket körülvevő világban, lassan minden tárgy ipari készítmény.

A kívülről várt segítségek, a szolgáltatások világa, nem ismeri azt az arányrendszert, amelyben a harangozó élt. Nem érti, de nem is érdekli különösebben, hogy egy épület, egy harang vagy akár egy szobor, hogyan tud akár 500 éve a helyén lenni. Egyáltalán mi az, hogy helye van? Miért nem romlik? Hohogy csak érik?

A metropoliszokba igyekvő embereknek igényeire hivatkozva, az épített művi környezet, anyagtömegében immár meghaladja az egész élővilág összömegét.

Ennek, a föld alól kivont fekete aranyra támaszkodó gazdaságnak a titáni ereje miatt, mindössze két évszázad, azaz hét - nyolc emberöltő elég volt, hogy elérje mindezt.

A nyárádszentannai harang belső fénye a többiekkel együtt a lépték és a mérték jele is.

Amikor először jártam a múlt század végén Nyárádselyében, Énlakán, vagy Siklódon, fiatalemberként nemcsak a magyar szavak tisztasága ütött szíven, egy-egy nehezen megközelíthető hegyi faluban, hanem a természetközeli ember tárgyakhoz való hozzáállása is.

A megtartás, a szűkös anyaghasználat, a vésetek helyénvalósága, a zártság védőereje, melyhez a csinált út hiánya éppúgy hozzátett, mint az ipar egyéb vívmányainak távolléte, mégsem tette skanzenné ezeket a falvakat. És láttam, látom ennek a kultúrának a megszűnését, az élő csend körének a bezárulását. Az aprójóság, és a fa hasogatás hangjába egyedül beleszóló harangszó kora egyelőre leszentült. De ahogy a mádi úrágya dülőben sem csak leszentül, hanem átellenben föl is kel a nap, ez a kiállítás is föltárja, a fény, ha megbújva apró pontként látszik is időnként, mégiscsak a Forrás fénye. Egy távoli szerzőt, egy IX. században élt perzsa bölcsét idézve:

„Dicsőség Istennek, aki még egy tű hegyében is fölfedi magát annak, akinek akarja, és aki még a mennyekben és a földön is elrejti magát az elől, aki elől akarja, úgy, hogy az egyik megvallja, hogy Ő nincsen, míg a másik megvallja, hogy rajta kívül nincsen más”

Nem mellékesen a perzsa zeng (zang) szó, harangot vagy csengőt jelent, ahogy a kínai csong (zhong) is. Ezeket a szavakat, a nyelvészet nem kapcsolja a magyar csengő szóhoz, de talán nem követek el nagy hibát, ha én most mégis ideemelem. Az első bronzharangok Kínában készültek.

Formájuk szerint valahol a felénk ismert kolompok és a harangok közt mutatják magukat.

Legelső típusai fordítva, kehelyszerűen kézben tartva kívülről voltak megszólaltatva.

Ez a kehelyszerűség, a kehelynek és a harangnak különös metafizikai kapcsolatát is magában

hordozza. A fény befogadásának lehetősége, s annak hangon keresztüli átadása, az emberi lét legmélyebb rétegeit érinti.

És itt, ahol az én szavaim, már fölősek, végül átadnám a szót annak, aki erről a kiállításról a legtöbbet tudja, s olykor a legegyszerűbben.

Mert ahogy Berecz András mondja: a harang hangja idejében szól, (akkor, amikor a szólásnak van ideje) szava messzehangzó, fontos, érthető és takarékos. Akinek van füle a hallásra, hallja meg.

Gálhidy Péter